

Pierwsza pracownia psychologiczna w Polsce. Komentarz do artykułu R. Stachowskiego pt. „Początki polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego”

Włodzimierz Szewczuk*

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

THE FIRST PSYCHOLOGICAL LABORATORY IN POLAND. REPLAY TO R.STACHOWSKI'S ARTICLE

Among Polish historiographers of psychology, there is a prevailing opinion that the first Polish psychological laboratory was established by Kazimierz Twardowski at King Jan Kazimierz University of Lwów in 1898. The author struggles with that stereotype and argues that the first Polish psychological laboratory was organized earlier by a professor of the Jagiellonian University, Władysław Heinrich, in Kraków.

Sądziłem, że po informacjach jakie zamieściłem w publikacjach w latach 1968-1972 nastąpi korekta w świadomości naszych psychologów, przynajmniej tych zainteresowanych historią psychologii w Polsce. Okazuje się, że powtarzane przez kilkadziesiąt lat informacje, choć błędne, funkcjonują nadal w tekstach naukowych.

Wychowankowie profesora Kazimierza Twardowskiego, głównie H. Słoniewska i Mieczysław Kreutz, wprowadzili do obiegu naukowego informację, że początki psychologii eksperymentalnej w Polsce są związane w pierwszym rzędzie z osobą profesora K. Twardowskiego, i odtąd utrzymuje się ona do dnia dzisiejszego. W pierwszym numerze naszego nowego periodyku *Czasopismo Psychologiczne*, wydanego w ubiegłym roku¹ czytamy na str. 65: „W historiografii polskiej psychologii przyjęło się uważać semestr zimowy roku akademickiego 1898/99 za formalny początek psychologii eksperymentalnej w Polsce”. Cytuję dalszy fragment artykułu

profesora Ryszarda Stachowskiego na temat „Początków polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego”. „Wtedy to – pisze Ryszard Stachowski – profesor Kazimierz Twardowski, po objęciu przed trzema laty katedry filozofii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, poprowadził pierwszy wykład z psychologii eksperymentalnej na temat złudzeń wzrokowych, połączony z praktycznymi pokazami”.

W 1904 roku profesor Twardowski opublikował w *Przeglądzie Filozoficznym* list, w którym pisał (v. str. 104): „Wobec podanej w poprzednim zeszycie *Przeglądu Filozoficznego* wiadomości, że w Krakowie w Uniwersytecie Jagiellońskim utworzona została Pracownia psychologii doświadczalnej pod kierunkiem doktora Heinricha, zajmie może czytelników *Przeglądu* fakt, że w Uniwersytecie Lwowskim odbywały się już dawniej wykłady i ćwiczenia z psychologii doświadczalnej. Kolegium takie wygłosiłem mianowicie w półroczu zimowym 1898/99 „O złudzeniach wzrokowych”; w zimowym półroczu 1901/02 odbywałem ze słuchaczami stałe „Ćwiczenia z zakresu psychologii eksperymentalnej”. Ćwiczenia te obejmowały doświadczenia, dotyczące spostrzeżeń zmysłowych oraz pamięci...”.

* Korespondencję na temat artykułu można kierować pod adresem: Włodzimierz Szewczuk, os. Salwator 19 - Ukryta 8, 30-208 Kraków.

¹ Stachowski, R. (1995). Początki polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego. *Czasopismo Psychologiczne*, t. 1, nr 1-2, s. 65-78.

A teraz fakty.

W listopadzie 1903 roku profesor Kazimierz Twardowski informował profesora Alexiusa Meinonga w Wiedniu, że zamierza zorganizować pracownię psychologiczną. Od tego zamiaru do realizacji upłynęło jeszcze trzy lata, co słusznie zaznacza profesor R. Stachowski we wspomnianym artykule. Bardzo trafną jest jego uwaga o podobnym sporze o pierwszeństwo, jaki miał miejsce w Stanach Zjednoczonych. Tam W. James zapewniał świat nauki, że właśnie on już w roku 1875 założył pierwszą pracownię psychologiczną związaną z jego wykładami na temat związków psychologii z fizjologią. Była to po prostu nieprawdziwa informacja, która wprowadziła, ale tam tylko początkowo, w błąd wielu psychologów.

W 1897 roku po habilitacji wraca przez Wiedeń do Krakowa Władysław Heinrich i jeszcze w tym samym roku rozpoczyna zajęcia na Uniwersytecie Jagiellońskim z psychologii eksperymentalnej. Myślę, że daleko ważniejsze jest to, że podejmuje równocześnie autentyczne badania eksperymentalne. W 1898 roku Akademia Umiejętności w Krakowie zamieszcza w 9 numerze swych sprawozdań komunikat z badań W. Heinricha „O wahaniach w natężeniu minimalnych wrażeń optycznych i akustycznych”, który był historycznie pierwszym na polskim terenie komunikatem z zakresu psychologii eksperymentalnej. A co więcej, była to praca poznawczo oryginalna w ramach badań nad uwagą. W tychże latach 1897-99 W. Heinrich prowadził również badania nad funkcją akomodacyjną błony bębenkowej, których podsumowaniem był „Komunikat tymczasowy o funkcji akomodacyjnej błony bębenkowej”

opublikowany w marcu 1900 roku w *Bulletin International de l'Academie des Sciences de Cracovie*. Pomiar zmian amplitudy drgań błony bębenkowej przy pomocy długości fali świetlnej, przy użyciu interferometru Michelsona, był majstersztykiem eksperymentalnym w skali światowej, o istotnym znaczeniu dla teorii uwagi jako specyficznego stanu czynnościowego organów zmysłowych. Sądzę, że należy przy tej okazji podkreślić, iż do dnia dzisiejszego eksperyment W. Heinricha nie stracił swojej wartości dowodowej. Było to uzupełnienie hipotezy, której W. Heinrich bronił od 1894 roku w pracy „Die Aufmerksamkeit und die Funktion der Sinnesorgane” opublikowanej w IX/X tomie *Zeitschrift für Psychologie und Physiologie der Sinnesorgane*. W 1902 roku W. Heinrich opublikował monografię „Teorie i wyniki badań psychologicznych”, w której, w kontekście krytycznej analizy współczesnego stanu badań, prezentuje swoje własne osiągnięcia naukowe.

W Spisie wykładów na rok akademicki 1903/04 w Uniwersytecie Jagiellońskim figuruje PRACOWNIA PSYCHOLOGII DOŚWIADCZALNEJ pod kierunkiem i nadzorem doc. dra Władysława Heinricha.

Wszystkie te fakty może sprawdzić każdy zainteresowany w Bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności i w Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie oraz w Archiwum Uniwersytetu Wiedeńskiego pod numerami 7203-7218.

Mam nadzieję, że informacje powyższe położą wreszcie kres publikowaniu nieprawdziwych danych historycznych na temat pierwszej pracowni psychologicznej w Polsce.

Odpowiedź Ryszarda Stachowskiego na komentarz do artykułu pt. „Początki polskiego czasopiśmiennictwa psychologicznego”

Dziękuję Panu Profesorowi za komentarz do mego artykułu, przyjmując jednocześnie za ostateczne rozstrzygnięcie kontrowersji wokół daty założenia pierwszego *laboratorium psychologicznego* w Polsce. Zarazem dziękuję za lekcję pokory.

Ryszard Stachowski